

Georgina Born: RATIONALIZING CULTURE

Nyläst P2 nov.96.

Kan konstens och musikens avantgarde frodas och utvecklas inom en toppstyrd, statligt finansierad institution? Finns det inte i denna fråga en klar motsägelse, eller är det enbart en fråga om hur man definierar begreppet "avantgarde" i konstnärliga sammanhang? Vanligen föreställer man sig väl att avantgardismen utvecklas och praktiseras av en enskild konstnär eller en mindre grupp av konstnärer med likartad syn på det konstnärliga skapandet och som kanske utövas under en avgränsad period i deras tidiga karriär. Typiskt är väl också att man försöker plädera för och arbeta på en genomgripande förändring och förnyelse av konsten när det gäller form, innehåll eller estetik, gärna allt på en gång. Helst bör en sådan rörelse vara så omstörtande och innovativ att en ny konstnärlig världsbild uppstår, ett nytt konstnärligt paradigm blir följden.

Här i Sverige ser vi sällan några uttryck för mera våldsamma avantgardistiska rörelser. Det svenska konst- och musiklivet består i allt väsentlig av återspeglings av som sker ute på de internationella arenorna, ungefär som när efterdyningarna från Karibiska sjöns orkaner når oss har de förvandlats till en ofarlig, laber bris. De få gånger som en äkta avantgardistisk konstnär träder fram i vårt land har vi svårt att ens upptäcka detta förhållande än mindre tillerkänna denna person någon betydelse. Vi föredrar små och stillsamma steg av förbättringar inom konsten och musiken före omstörtande och fundamentala förändringar. I vårt kulturella språkbruk finns ingen användning för ord som avantgardism, vi föredrar trygga byråkratiska uttryck som exempelvis "konstnärligt utvecklings-arbete".

En person som dock försöker besvara den inledande frågan är den engelska social-antropologen Georgina Born. Hon har skrivit en bok, som tillika är hennes doktorsavhandling, med titeln "Rationalizing Culture" med undertiteln "IRCAM, Boulez och institutionaliseringen av musikens avantgarde. IRCAM är en akronym och står för "Institut de Recherche de Coordination de Acoustique/Musique". Pierre Boulez anses som en av efterkrigstidens mest kända och betydande tonsättare och dirigenter. Knappast någon konstnär i västvärlden har en så enastående ställning i sitt land ifråga om makt och inflytande som den Boulez åtnjuter. IRCAM är världens största institution i sitt slag, ett flaggskepp inom den nutida konstmusiken och ett typiskt uttryck för fransk kulturpolitik när den

nationella stoltheten paras med internationell prestige och kulturella PR-värden. Utifrån ett sådant perspektiv har satsningen på IRCAM varit framgångsrik. IRCAM har en unik ställning också inom det franska musiklivet. Den tar 40 % av de resurser som är tillgängliga för nutida musik i Frankrike och dess ensemble med enbart musiker ur den yppersta eliten tar 30 % av anslagen för framföranden av nya musiken. Trots detta så förefaller IRCAM stå utanför den franska inrikespolitikens svängningar och motsättningar. De stora politiska grupperingarna i Frankrike är uppenbarligen helt överens om IRCAM:s omistlighet och Boulez' storartade roll som nationens musikhjälte.

Georgina Borns bok är ett imponerande och beundransvärt verk och som fått en berättigad uppmärksamhet. Hon var t.ex. inbjuden som en slags huvudtalare vid världsmusikfesten i Köpenhamn i september i år. Boken är av ett vitalt intresse för alla som är intresserade av den nutida konstmusikens utveckling sedan 70-talet och särskilt när det gäller den musik som har komponerats med hjälp av datorstödda kompositionsmetoder eller där man har använt sig av datorsyntes vid realiserandet av det klingande resultatet. Boken ger också en fascinerande inblick i hur dynamiken, beslutsfattandet och hierarkier är beskaffade i en superelitistisk kulturinstitution samt vilka kulturpolitiska överväganden och värderingar som lett fram till etablerandet av en institution som IRCAM

I studiet av IRCAM har Goergina Born använt samma vetenskapliga metod som om det gällt att studera en infödingsstam på Borneo. Hon säger själv att hon applicerat en etnografisk metod i sitt forskningsarbete. IRCAM:s population bestående av en musikalisk elit, vetenskapsmän och diverse high-tech-inriktade personer utgör en ganska egendomlig samling av "stam-individer", vilkas inbördes relationer, betenden, hierarkisk skiktning och strävanden efter allt högre positioner och status dock låter sig studeras med dylika förtecken. Överst finns den oåtkomliga och oövervinnerlige stamhövdingen Pierre Boulez.

Hon vistades under hela året 1984 för att bedriva intensiva "fältstudier" . IRCAM hade då varit i gång i full skala under ca sju år. 1984 var ett viktigt och intressant år i IRCAM:s utveckling. Många viktiga policy- och målsättningsfrågor diskuterades intensivt och beslutades under denna tid. En stor personalomsättning ägde också rum under detta år. Born hade tillträde till nästan alla sammanträden och informella möten. Hon

intervjuade och språkade kontinuerligt med praktiskt taget alla fast anställda medarbetare från städarna till de högsta cheferna och fick dem uppenbarligen att känna sig avspända och säkra, vilket resulterade i mycket öppenhjärtiga samtal. Av olika skäl så gällde detta inte hövdingen själv, Pierre Boulez. Samma kontakt hade hon med alla besökande tonsättare, forskare och tillfälligt anställd personal. Alla personer som nämns i materialet är dock maskerade med en bokstavskod, men för den som har haft något att skaffa med IRCAM - och det är en hel del - kan lätt förstå vilka personer som döljs bakom dessa beteckningar.

Born är en skarpögd och noggrann observatör och synnerligen kritisk i sin framställning, men blir aldrig polemisk eller känslös. Hon är just så objektivt kylig och vetenskapligt korrekt som man kan förvänta sig av en doktorand. När hon med kirurgisk precision blottlägger IRCAM:s inre förhållande och funktioner blir man ganska förvånad. Så mycket av motsättningar och felaktiga beslut på hög och låg nivå, så många tekniska och personella problem hade man inte väntat sig inom denna spetsteknologiska och konstnärliga forskningsinstitution.

Trots Borns kyliga objektivitet så lyser hennes egna musikaliska preferenser fram genom texten. Hon har själv varit verksam som musiker inom den mer avantgardistiskt orienterade populärmusiken. Utan att hon direkt förfäktar populärmusikens dygder och förtjänster får man lätt intrycket av att hon anser att det är inom populärmusiken man finner den äkta känslan, det mänskliga och verkliga livet, i motsats till IRCAM-musikens kalla, hyperintellektuella, artificiella och elitistiska framtoning, en musik som ingen egentligen behöver eller vill ha. Boulez är den ståndaktige tennsoldaten som alltid håller den modernistiska musiken fana högt och som inte för en sekund sänker garden gentemot attacker från populärmusikens ogräs. Han är inte rädd för någon kritik utifrån omvärlden. I början av 90-talet attackerades IRCAM våldsamt för sin modernistiska och centralistiska musikinriktning, bl.a. av kulturdepartementets dåvarande directeur de la musique, Michel Schneider. En offentlig polemik fördes mellan Schneider och Boulez. Boulez var lysande och vann. Schneider avgick senare 1991. Många ser detta som ytterligare ett bevis på Boulez extraordinära, politiska inflytande. Efter sin avgång från IRCAM 1992 - där han blev hedersdirektör - sitter han fortfarande på en rad inflytelserika poster, som t.ex. inom Opéra de la Bastille i Paris.

I bokens upptakt diskuterar Born den modernistiska musikens utveckling och mest framträdande egenskaper. Enligt min mening så renodlar hon och överdriver drag och företeelser hos den musikaliska modernismen på ett sätt som är svårt att acceptera. Syftet med detta är naturligtvis att så övertygande som möjligt stödja sina teser. För Born tycks den modernistiska musiken enbart ha *en* inriktning, nämligen att integrera ett allt mer naturvetenskapligt tänkande som manifesteras i det genomkomponerade musikaliska verket. Kännetecknande är det deterministiska tänkandet och den seriella kompositionsteknikens absoluta dominans, d.v.s. den metod där alla musikens aspekter eller s.k. parametrar är i förväg systematiskt ordnade och bestämda innan det egentliga kompositionsarbetet påbörjas. Enligt Born kulminerar denna utveckling med skapandet av IRCAM.

Egentligen behöver hon inte förenkla modernismens utveckling för att man skall inse hur påverkad och fascinerad Boulez är av det naturvetenskapliga tänkandet. Han har åtskilliga gånger pläderat för dylika synpunkter såsom i följande retoriska typexempel hämtat ur en tidig programförklaring för IRCAM: "Enbart upphovsmannens intuition är maktlös när det gäller att förmedla en begriplig översättning av det musikaliska skapandet. Det är således nödvändigt för honom att samarbeta med vetenskapsmännen för att kunna förutse den avlägsna framtiden, att föreställa sig mindre personliga och därför bredare lösningar. Musikern måste tillägna sig ett visst mått av vetenskapligt kunnande, göra det till en integrerad del av sin skapande fantasi. Vid pedagogiska möten mellan vetenskapsmän och musiker skall en förtrogenhet skapas med varandras åsikter och arbetssätt. På detta sätt hoppas vi att skapa ett gemensamt språk, som knappast existerar för närvarande."

Georgina Born sammanfattar IRCAM-kulturens särskilda egenskaper och Boulez' ideologi och grundläggande principer i följande punkter:

- 1) Det absolut nödvändiga i att föra samman teknologin och vetenskapen med musiken, 2) det stora intresset för nya medier, klang-material och former, 3) den självmedvetna känslan av utgöra konst-musikens förtrupp, 4) en intensiv inriktning på den ständiga innovationen, 5) ett oavbrutet teoretiserande, ett formalistiskt tänkande som är kopplat till en total frånvaro när det gäller ett kritiskt intresse för kulturens sociala och politiska dimensioner, 6) uppfattningen att ett främlingskap från den breda publiken är nödvändigt och slutligen en antagonistisk inställning

gentemot det kommersiella tänkandet och mot populärmusiken och dess kultur. Således en ganska träffande beskrivning av ett präktigt elfenbenstorn.

Georgina Born: "Rationalizing Culture - IRCAM, Boulez, and the Institutionalization of the Musical Avant-garde"

University of California Press 1995

ISBN 0-520-08507-8